נ ח ב

א. אין פסוק „וימח את כל היקום גו' וישאר אך נח גו' "[1], שטעלט זיך רש"י אויף די וועדטער „אך נח" און איז מפרש: „לבד נח".

ווי מען לערנט די רש"י בהשקפה ראשונה קומט אויס, אז רש"י'ן איז דאָ שוועך די איבעריקייט פון וואָרט „אך": אויך וועז עס וואָלט געשטאַנען נאָר „וישאר נח גו' " וואָלט געווען קלאָר די כוונה אין פסוק. פאַרוואָס־זשע שטייט „אך נח"? אויף דעם ענטפערט רש"י אוז איז מחדש אַ נייעם טייטש אין אך, אַז דער פירוש פון „אך" דאָ איז (ניט „רק" ווי אומעטום, נאָר) לבד (אַליין)[2].

דאַרף מען פאַרשטיין:

א) מיט וואָס וועדט פאַרענטפערט די איבעריקייט פון וואָרט „אך" לויט דעם פירוש אַז „אך" מיינט „לבד"?

ב) ווייאַלד אַז רש"י איז מפרש דעם וואָרט אך, האָט ער דאָך געדאַרפט שטעלן זיך בלויז אויף דעם וואָרט אוז מפרש זיין לבד. פאַרוואָס איז ער מעתיק די וועדטער „אך נח", אוז אויך אין זיין פירוש שרייבט ער „לבד נח"[3]?

ב. דערנאָך איז רש"י ממשיך: „זהו פשוטו ומדרש אגדה[4] גונח וסוהה[5] דם" — אַז דער פירוש הנ"ל איז „פשוטו", אוז לויטן מדרש אגדה איז דער פירוש פון „אך נח" — אַז נח איז פאַרביבן אין אַן אופן פון „אך" לשון מיעוט, ער איז געווען אַ געמינערטער[6].

צוליב וואָס ברענגט דאָ רש"י מדרש אגדה: ענינו פון פירש"י עה"ת איז דאָך פשט? איז יש לומר בפשטות אַז דאָס איז מצד די אויבנדערמאַנטע קשיא — וואָס דער וואָרט אך איז איבעריק.

---

1) פרשתנו ז, כג.

2) פשוט שאין לומר שהיתור דתיבת אך מתרץ רש"י רק לפי הפירוש דמדרש אגדה ולא לפי פשוטו, וכוונת רש"י במ"ש „לבד נח זהו פשוטו" (אף שלכאורה אינו מחדש בזה מאומה) הוא בכדי להודיענו שיש מקום גם לפירוש זה, ואדרבה — פירוש זה הוא (הראשון ו)העיקרי (משא"כ באם הי' כותב רק „מדרש אגדה כו' " הי' משמע שמצד הקושיא דיתור תיבת אך שוללן הוא את פירוש הפשוט) — כי

(א) באם לפי פשוטו אינו מתורץ כלל יתור תיבת אך, הוצרך רש"י להקדים הפירוש „גונח וכוהה דם" — אף שהוא מדרש אגדה — כבתחילת פירושו עה"ת (כדלהלן סעיף ב').

(ב) באם רש"י לא הי' מחדש מאומה ב„פשוטו", הי' כותב: פשוטו כמשמעו ומדרש אגדה כו' (כבפחשתנו ח, ז. ובכ"מ).

(ג) פירוש הפשוט ד„אך" הוא רק. ומזה שרש"י כותב „לבד", מובנה שמחדש גם ב„פשוטו".

3) אפילו את"ל שמה שרש"י שטעלט זיך על התיבות „אך נח" הוא לפי שזה נוגע לו להפירוש דמדרש אגדה (ראה להלן סעיף ח' ובהערה 36, שלפי פירוש זה קאי „אך" רק על „נח" ולא על „ואשר אתו בתבה") — וכמו שמצינו בכמה מקומות שרש"י מעתיק גם התיבות שמפרשם רק לפי פירוש אחד —

עדיין יוקשה מה שכותב גם בפירושו „לבד נח". ועוד ועיקר: מכיון שלפי המדרש אגדה קאי „אך" רק על „נח" ולפי פשוטו קאי „אך" גם על „ואשר אתו בתבה" — אין מקום לכתוב ב„פשוטו" „לבד נח" ולא „לבד נח ואשר אתו בתבה".

4) תנחומא נח, ט. ת"ב שם יד.

5) בנ"א: וכוחה (בחי"ת).

6) ראה מפרשי רש"י כאן.

על פי זה אָבער (וויבאַלד אַז דער „פשוטו" פאַרענטפערט כלל ניט צוליב וואָס עס דאַרף שטיין דער וואָרט „אך"), האָט רש"י געדאַרפט מקדים זיין דעם פירוש המדרש פאַר דעם פירוש הפשוט — און ווי מען זעט בתחילת פירושו על התורה[7], אַז ווי־באַלד „אין המקרא הזה אומר אלא דרשני" שטעלט רש"י פריער דעם פירוש פון מדרש און ערשט דערנאָך לערנט ער איין דעם פסוק לפי פשוטו?

ג. איז דער ביאור אין דעם:

די קשיא וואָס רש"י'ן אַרט אין „אך נח" — וואָס מצד דעם איז ער מחדש אַז דער פירוש פון „אך" דאָ איז „לבד" — איז, ווייל לויט ווי מען לערנט אין פשטות אַז „אך" דאָ מיינט „רק" ווי אומעטום, איז שווער דער וואָרט „אך" גופא (און ניט בלויז אַז ער איז איבעריק):

לויטן פירוש אַז „אך" מיינט „רק", קומט אויס אַז דער וואָרט קומט ממעט זיין און אַרויסנעמען „נח ואשר אתו בתבה" פון דעם פריערדיקן כלל „כל היקום" אויף וועלכן ער זאָגט „וימח גו' וימחו מן הארץ". און לפי"ז, באַציט זיך דער וואָרט „אך" צו „וישאר": אַז טראָץ דעם וואָס „וימח את כל היקום" איז אָבער „וישאר נח וגו'".

דער פירוש אָבער איז שווער. ווייל דער לשון „אך" וואָס קומט ממעט זיין (אַז דאָס ווייטערדיקע גייט ניט אַריין אין דעם פריערדיקן כלל און איז אַנדערש פון אים), פאַסט בלויז דאָרט וואו עס איז דאָ אַ חידוש דערביי לגבי פריער,

[ווי צום ביישפיל „אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו" און „ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש"[8] — וואו מצד דעם פריערדיקן פסוק[9] „כל רמש אשר הוא חי לכם יהי' לאכלה גו' נתתי לכם את כל" קען מען מיינען אַז אויך „בשר בנפשו דמו" (אבר מן החי און דם מן החי[10]) און „דמכם לנפשותיכם" (שופך דם עצמו און חונק עצמו[11]) זיינען ניט אסור, און די תורה איז מחדש „(בשר בנפשו דמו) לא תאכלו" און „(את דמכם לנפשותיכם) אדרוש" — דאָרט זאָגט עס די תורה מיטן לשון אך],

און וויבאַלד אַז אין „וישאר נח" איז ניטאָ קיין חידוש [וואָרום דער תוכן פון דער גאַנצער פרשה ביז אַהער איז דאָך, אַז דער אויבערשטער האָט געהייסן נח'ן מאַכן אַ תיבה און אַריינגיין אין איר מיט כל אשר אתו בכדי צו געראַטעוועט ווערן פון דעם מבול, פון דעם „לשחת כל בשר" „ומחיתי את כל היקום"[12]], פאַסט דאָך ניט צו זאָגן אויף „וישאר נח" דעם לשון „אך"[13].

לערנט דעריבער רש"י אַז דער פירוש פון „אך" דאָ איז „לבד", וואָס מיינט (ניט אויסער וכיוצא בזה, נאָר) אליין (אַזוי ווי „לא טוב היות האדם לבדו"[14]) און ער באַציט זיך (ניט צו

---

7) וראה גם פירש"י בראשית א, ד. ובכ"מ.

8) פרשתנו ט, ד־ה.

9) שם ט, ג.

10) פירש"י ט, ד.

11) פירש"י ט, ה.

12) נח ו, יז. ז, ד.

13) לכאורה הי' אפשר לומר, שמטעם זה שטעלט זיך רש"י על התיבות „אך נח" — כי הקושיא שבתיבת „אך" המורה על חידוש, הוא מזה ש„וישאר נח" אינו חידוש. אבל לפי"ז הוצרך רש"י להעתיק גם „ואשר אתו בתבה" או לרמזם עכ"פ ב„וגו'", כי גם זה מובן מפסוקים הקודמים ואינו חידוש. ולכן נראה שהתיבות „אך נח" נוגע (לא להקושיא, כ"א) לפירוש רש"י, כבהערות 3 ; 15.

14) בראשית ב, יח. (ובפירש"י שם: יחיד).

„וישאר", נאָר) צו נח, אַז נח איז איבער־געבליבן איינער אַליין [15].

און דערמיט איז אויך מובן וואָס דער וואָרט „אך" איז ניט איבעריק: וועָן אַ מענטש געפינט זיך „לבדו" איז ער לגמרי אין אַן אַנדער מצב ווי בעת ער איז מיט נאָך מענטשן [16], וואָרום בשעת אַ מענטש איז איינזאָם, איז עס פאַר אים אַ גרויס־סער צער [17]. דעריבער איז דער פסוק מדגיש „וישאר אך נח", אַז נח איז געבליבן לבדו [18].

אעפ"כ באַגאַנגט זיך ניט רש"י מיט „פשוטו" (כאָטש אַז אויך לויט אים איז דער וואָרט „אך" ניט איבעריק, כנ"ל), וויל זאָגן אַז נח איז געבליבן לבדו,

15) ועפ"ז יומתק מה שרש"י שטעלט זיך על התיבות „אך נח" גם לפי פשוטו (ראה לעיל הערה 3) — בכדי להדגיש שתיבת „אך" מתייחסת ל„נח" ולא ל„וי־שאר". (וגם להדגיש ש„אך" קאי רק על „נח" ולא על „ואשר אתו בתבה", כדלהלן הערה 18).

16) כמובן בפשטות. וגם בן חמש (למק־רא) מרגיש זה בעצמו כשנשאר לבדו. ולה־עיר ממה ש„בדד ישב" הוא עונש על לה"ר (ערכין טז, ריש ע"ב. פירש"י תזריע יג, מו).

ואף שהיו גם אשת נח, בניו ונשי בניו (ולפי מדרש ב"ר שהובא בפירש"י לך לך יד, יג — גם עוג), הרי מובן שח' (או ט') אנשים נקראים „לבד" לגבי מצבם כמו שהיו מקודם. ולהעיר מלשון רז"ל (ר"ה יז, ב. יח, א) „הא ביחיד..בצבור" (היינו עשרה). ולהעיר מפירש"י שלח יד, כז.

17) ועפי"ז: א) גם להפירוש ד„פשוטו" — התוכן ד„אך נח" הוא שנח נשאר באופן של מיעוט (כמו להפירוש דמדרש אגדה) — מעין „וימח גו'" שקדמו. ב) מובן בפשטות מה שרש"י הוזקק להפירוש ד„מדרש אגדה", כי פירוש הרגיל ד„אך" הוא רק ולא לבד.

18) ועפי"ז יומתק מה שרש"י מפרש „לבד נח" (ואינו מוסיף: „ואשר אתו בתבה" — ראה לעיל הערה 3) — כי התסרון הנרגש כשנמצאים „לבד", הוא רק באנשים ולא בבע"ח.

וואָלט דער פסוק געשריבן ווי ערשט ביי אדם"ן [14] „וישאר נח לבדו". פאַרוואָס שטייט „וישאר אך נח"? לערנט דעריבער רש"י אַז מיטן אויסשפראַך אך — לשון מיעוט, איז דער פסוק אויך מרמז אַז נח איז געווען אַ ממועט, אַ געמינערטער. און אַז דער מיעוט און חסרון זיינער איז געווען (ניט נאָר מצד זייטיקע זאַכן, וואָס אים האָט געפעלט דער אָרום וכדומה, נאָר) אין אים גופא — „גונח וכוהה דם".

ד. מען דאַרף נאָך אָבער פאַרשטיין: דער וואָרט „אך" וווייזט לכאורה נאָר אַז אין נח'ן האָט עפעס געפעלט (און אַז דער חסרון איז געווען אין אים גופא), עס וווייזט אָבער ניט אין וואָס זיין חסרון איז באַשטאַנען. איז פון וואַנען נעמט עס רש"י אַז ער איז געווען „גונח וכוהה דם" [19]?

די קשיא איז נאָך שטאַרקער: אין „גונח וכוהה דם" זיינען פאַראַן דריי פרטים, וואָס יעדער איינער פון זיי מאַכט דעם מענטשן פאַר אַ חסר: וועָן אַ מענטש איז בלויז „גונח", ער קרעכצט, איז ער אַ געמינערטער; אויך וועָן אַ מענטש איז בלויז „כוהה" (אפילו וועָן ער שפייט מיט עפעס אַנדערש, ניט מיט בלוט), איז ער ניט געזונט; און זעלבסטפאַרשטענד־ליך, אַז וועָן עס גייט בלוט פון אַ מענטשן (אויך וועָן ס'איז ניט פאַרבונדן מיט „כוהה", נאָר עס רינט וכדומה) איז ער אַ חולה. איז פאַרוואָס איז רש"י מעתיק די אגדה בשלימותה — וואָס דערפון איז פאַרשטאַנדיק אַז אויך בדרך הפשט איז דאָ עפעס אַ לימוד אַז נח'ס מיעוט איז

19) כי גם כשרש"י מביא דברי אגדה או דרש — צ"ל להם שייכות לפשוטו של מק־רא, ובאם לאו — אין רש"י (בפי' עה"ת) מעתיקם (כ"א — כשיש צורך בזה — מזכיר שיש כאן מדרשי אגדה כו', ותו לא) — וכמפורש כלל זה בפירוש"י (בראשית ג, ח).

געווען אין אַלע דריי זאַכן: גונח, כוהה און דם?

ה. איז דער ביאור אין דעם:

וויבאַלד אַז מיט'ן לשון „אך" וויל דער פסוק מרמז זיין וואָס עס האָט פאַסירט מיט נח'ן, אַז ער איז געווען אַ ממועט, לייגט זיך צו זאָגן אַז ער איז מיט דעם אויך מרמז אין וואָס זיין חסרון איז באַשטאַנען. זאָגט דעריבער רש"י „גונח וכוהה", ווייל דאָס זיינען צוויי פרטים וועלכע קענען זיין מרומז (עפ"י דרך הפשט) אינעם וואָרט אך: דער אל"ף פון אך איז מרמז אויף גונח, וואָרום בשעת אַ מענטש (וואָס רעדט בלשון הקדש [20]) קרעכצט שרייט ער „אוי" [21], וואָס הויבט זיך אָן מיט אַן אל"ף; און דער כ"ף איז מרמז אויף כוהה, וואָס הויבט זיך אָן מיט אַ כ"ף.

און ס'איז קיין חידוש ניט וואָס רש"י בפירושו עה"ת באָנוצט זיך מיט אַ רמז פון ראשי תיבות — מען געפינט דאָס שוין אין דער פריערדיקער סדרה [22]: דעם וואָרט „שמים" טייטשט רש"י אפ"ט מיט פאַרשידענע ראשי תיבות (און נאָך מער: דאָרט איז ער אַזוי מפרש לויטן דרך הפשט, ניט אַלס „מדרש אגדה").

ו. דער „בן חמש למקרא" פרעגט אַבער אַ קשיא: די וועלט „וישאר אך נח" קומען בהמשך צו תחילת הפסוק „וימח את כל היקום גו'", אַז אויך נח — כאָטש ער איז געבליבן לעבן און איז ניט אָפגעווישט געוואָרן פון דער ערד, איז ער אַבער געווען אַ נשאר פון דעם כל היקום וואָס איז געווען וימח (זיין צושטאַנד האָט געהאַט אַ שייכות מיט וימח [23]) — ער איז געווען עכ"פ אַ חסר.

טענה'ט דער בן חמש למקרא: דער חסרון פון נח'ן מוז דאָך האָבן עפעס אַ דמיון צו „וימח את כל היקום". וואָס פאַר אַ שייכות האָט דער גונח וכוהה (ביי נח'ן) צו וימח (ביי כל היקום)?

זאָגט דעריבער רש"י אַז נח איז געווען „גונח וכוהה דם", און בשעת אַ מענטש שפייט מיט בלוט ר"ל, פעלט דאָן אין זיין עיקר מציאות („כי הדם הוא הנפש" [24]), און וויבאַלד אַזוי, איז שוין פאַרשטאַנדיק דער דמיון און די שייכות פון „וישאר אך נח" צו „וימח את כל היקום".

ז. עס איז אַבער ניט פאַרשטאַנדיק: וואָס פאַר אַ פאַרבונד האָט נח'ס געזונדצושטאַנד „גונח וכוהה דם" — מיט וימח גו' וישאר גו' און צום מבול בכלל? איז רש"י ממשיך ומבאר אַז דער גונח כו' איז געקומען דורך'ן מבול כו'. און ברענגט צוויי פירושים־סיבות וואָס האָבן געבראַכט דערצו [25]: (א) „מטורח הבה־

23) ע"ד (לך יד, י): וינוסו גו' ויפלו גו' והנשארים הרה נסו; (וישלח לב, ח־ט): לשני מחנות גו' האחת והכהו גו' הנשאר לפליטה. ועוד.

24) ראה יב, כג. וראה גם אחרי יז, יא. ועוד. וזה מובן בפשטות, שלכן לא הוצרך רש"י לפרש מ"ש (בראשית ד, יו"ד) קול דמי אחיך צועקים גו', מדוע הצעקה היא מדמו דוקא (ופירושו שם הוא רק מ"ש דמי לשון רבים) — וכן בפרשתנו (ט, ה).

25) אין לפרש שכוונת רש"י ב„ויש אומרים כו'" הוא עוד פירוש ב„אך" — כי (א) לפי"ז הוצרך לכתוב תחילה „ארי הכי שו'", ורק אח"כ „שאיחר כו'" (כמו בפירוש הראשון שבתחילה כותב „גונח וכוהה דם" ורק אח"כ מוסיף הטעם לזה „מטורח הבהמות והחיות"). (ב) גם בסיום הענין כותב רש"י רק פעולת הארי — „והכישו" —

20) ומזה נשתרבב לכמה לשונות. ולה־עיר מרשימות הצ"צ לתהלים (אוה"ת נ"ך ח"ב ע' תתקיא־ב), ואיכה (שם ע' א'מ) ועוד.

21) וכמו (בלק כד, כג) אוי מי יחי' [ומזה שרש"י (ושאר פשטני המקרא) אין מפרשים שם תיבת „אוי" — מובן שאין זקוקה לפירוש]. וראה ד"ה תקעו חצר"ת.

22) א, ח.

מות והחיות״ [26]. (ב) ״ויש אומרים ש־איחר [27] מזונות לארי והכישו [28], ועליו נאמר [29] הן צדיק בארץ ישולם״ [30].

איז אין דעם ניט מובן:

א) וואָס דאַרף רש״י אָנקומען צו בריידע פירושים?

ב) פון וואַנען איז די ראי׳ — אויך בדרך הפשט — אַז אים האָט געביסן אַן ארי דוקא?

ג) אין מדרש שטייט ״שהה מזונות כו׳״. פאַרוואָס איז רש״י משנה און שרייבט ״שאיחר״ [31]?

ד) צוליב וואָס איז רש״י מסיים ״ועליו נאמר הן צדיק בארץ ישולם״: רש״י איז דאָך אויסן צו מפרש זיין די ווערטער ״אך נח״ פון אונזער פסוק (ניט צו מפרש זיין אַ פסוק אין משלי). איז

ולא שנח הי׳ נשוך.

לכאורה הי׳ אפשר להוכיח שכוונת רש״י ב״ויש אומרים״ אינו עוד פירוש ב״אך״, ממה שאינו מסיים ״ויצא צולע״ כבתנחומא שם. אבל — אינו. כי עפ״י דרך הפשט (א) אין הכרח לומר שהי׳ צולע (ואפשר שהמי־עוט שהי׳ בנח ע״י הכשת הארי — הי׳ איזה ענין אחר). (ב) מוכרח לומר שלא הי׳ צולע, כי בעל מום אינו עובד עבודה, ומפשטות הכתוב (ח, כ) מוכח שנח עצמו הקריב ולא שהקריב שם בנו תחתיו כבתנחומא שם.

26) ראה מדרש אגדה עה״פ.

27) להעיר ממש״נ: ואתה נותן להם את אכלם בעתו (תהלים קמה, טו) וראה חדא״ג כתובות סז, ב.

28) תנחומא שם. מדרש אגדה שם.

במדרשים אלו ״הכישו ארי״ הוא פירוש באַן. אבל כוונת רש״י בזה הוא לבאר עוד סיבה למה נח הי׳ גונח כו׳ (כנ״ל הערה 25). וראה חדא״ג מהרש״א סנהדרין לח, ב ד״ה אא״כ נמלך כו׳.

29) משלי יא, לא.

30) תנחומא שם.

31) במדרש אגדה, הלשון: איחר. אבל אכתי צריך ביאור, מדוע מעתיק רש״י הלשון שבמדרש אגדה, ולא הלשון שבתנחומא — שרש״י מביאו בכו״כ מקומות (וקדום אליו ומצוי יותר).

ווָאס פאַר אַ ביאור קומט צו אין ״אך נח״ דורך זאָגן אַז ״הן צדיק בארץ ישולם״ איז געזאָגט געווָארן אויף נח׳ן?

ח. איז דער ביאור אין דעם:

עס איז מובן, אַז אַ מצב פון ״גונח וכו׳״ קען קומען דורך דער אַרבעט אין דער תיבה: די האַרעוואָניע טורח הבהמות והחיות, האָט צוגעבראַכט דערצו — אַדער אַז אַ חי׳ האָט מזיק געווען איבער דעם פאַרשפּעטיקן צו שפּייזן זי [32].

ס׳איז אָבער ניט מובן: בני נח זיינען דאָמאָלס געווען שוין קאַרגע הונדערט יאָר אַלט — האָבן זיי דאָך זיכער אויך פאַרנומען זיך מיט די בהמות וחיות ובפרט שם ״שהוא צדיק״ [33], און ספּעציעל מצד כיבוד אב [34] האָבן נח׳ס קינדער (עכ״פ — שם ויפת) געוויס אַרויסגע־האָלפן זייער פאַטער אין זיין אַרבעט [35].

---

32) בתנחומא שם (וכ״ה בב״ר ספל״ב ועוד) שהי׳ גונח וכוהה הם ״מן הציונה״. אבל עפ״י דרך הפשט א״א לפרש כן. כי מכיון שמי המבול (שמסביב להתיבה) היו רותחין [סנה׳ קח, ב. וש״נ. וכ״ה גם עפ״י דרך הפשט — ראה פירש״י ו, יד: ״על שם גפרית״; ח, א: ״וישכו — כמו חמת המלך שככה״*], הרי א״א לומר שבהתיבה שרר קור כזה שנח יצטנן ועד שיהי׳ מזה גונח וכוהה הם. אבל ראה לקו״ש ח״י ע׳ 35 ובהערה 43 שם.

33) רש״י ס״פ בראשית (ה, לב).

34) שהי׳ גם קודם מ״ת (ראה פירש״י ס״פ נח) ושם ויפת נשתבחו בזה (נח ט, כג).

35) ראה גם סנהדרין שם: צער גדול הי׳ לנו כו׳ האכלנוה כו׳. וראה גם תנחומא שם: כל אותן י״ב חודש לא טעם טעם שינה לא נח ולא בניו שהיו זקוקין לזון כו׳.

---

*) בגו״א שם, שכוונת רש״י ש״וישכו״ קאי על הקב״ה. אבל בפשטות, קאי על המים (וכמפורש בכתוב: ״וישכו המים״). וכמו שפירש הגז״א עצמו ו, יד. וראה גם בראב״ם שם.

איז דאָך קשה: פֿאַרוואָס איז נאָר נח געווען „גונח וכוהה דם״ [36]?

ברענגט דעריבער רש״י אויך דעם פרט פון דער אגדה „שאיחר מזונות לארי כו׳ ״: וויבאַלד אַז ארי איז דער חשוב׳ס־טער שבחיות, בלשון רז״ל מלך שב־חיות [37], האָט אים נח דער חשוב׳סטער שבתיבה געשפּייזט. און דעריבער האָט דער ארי געביסן בלויז נח׳ן, ווייל ער האָט אים פֿאַרשפּעטיקט געבן זיין שפּייז.

לויטן טעם „מטורח כו׳ ״ פֿאַסט ניט דער תירוץ (וואָרום שפּייזן אַן ארי איז ניט קיין גרעסערער טורח ווי שפּייזן אַנדערע חיות), מוז דערפֿאַר רש״י אַנ־קומען צום פּירוש „שאיחר כו׳ והכישו״.

ט. ברענגענדיק דעם פי׳ „שאיחר מזו־נות לארי הכישו״, ברענגט רש״י די גירסא ולשון „שאיחר״ (ניט „שהה״), ווייל לויט דעם לשון קומט אויס אַז אויך די סיבה וואָס האָט צוגעבראַכט צו „גונח וכוהה״ איז מרומז אין די אותיות פונעם וואָרט „אך״ [38]: דער אל״ף ווייזט אויף

36) אין לומר שהמיעוט שהי׳ בבניו מרומז ב„אך.. ואשר אתו בתבה״ — כי „אשר אתו בתבה״ קאי גם על הבע״ח ואד־רבה הם הרוב. ודוחק גדול לומר, שכוונת הכתוב הוא אשר חלק מ„אשר אתו בתבה״ היו באופן ד„אך״. ועוד ועיקר — א״כ הי׳ רש״י מעתיק גם תיבות אלו ומפרש שגם בניו היו גונחים כו׳.

37) חגיגה יג, ב. מדרש תהלים כב, כח. ולהעיר גם מפרש״י ויחי מט, ט.

38) אבל פשוט שאין לומר שזהו הוכחת רש״י שאיחר מזונות לארי דוקא (ע״ד שפּירש בענף יוסף לתנחומא שם), ומכ״ש שאין לומר שמטעם זה מעתיק רש״י הפּירוש ד„ויש אומרים״ ואינו מסתפּק בהפּירוש „מטורח הבהמות כו׳״ — כי כל מ״ש בפּירש״י עה״ת (גם כשמעתיק מדרשי רז״ל וכדומה) מיוסד ובנוי בעיקר על פשוטו של מקרא, ולא על ראשי תיבות וכדומה. ומה שרש״י מפרש „גונח וכוהה״ מצד הר״ת ד„אך״ (כנ״ל סעיף ה׳), הוא לפי שמכיון

שאנו רואים שהכתוב רוצה לרמז את מצבו של נח אז, מסתבר שמרמז גם את פּרטי מצבו, ולא רק שהי׳ ממועט בכלל.

(וכן גם ב„ויקרא אלקים לרקיע שמים״, מוכרח ע״ד הפּשט שבתיבת שמים מרומז תכונות הרקיע, דאל״כ, למה קרא לרקיע שמים. ובזה יובן מה שרש״י שטעלט זיך שם על התיבות „ויקרא אלקים לרקיע שמים״ — אף שמפרש רק תיבת שמים).

אבל בנדו״ד, הרי אין הכרח שהכתוב רוצה לרמז גם את הסיבה למה שהי׳ נח ממועט, ובמילא, א״א לחדש „שאיחר כו׳״, או אפילו לחשש „לארי״ (אף שבלאו הכי מוכרח לפירוש זה שאיחר לאיזו חי׳), רק על יסוד של ר״ת. ורק לאחרי שרש״י מוכרח לפרש כן ע״ד הפּשט (כנ״ל סעיף ח׳), כותב שאיחר (ולא ששהה, שאינו נפ״מ בתוכן הענין), כי עי״ז יומתק גם הר״ת ד„אך״, כבפנים.

39) ואף שגם להפּירוש „שאיחר כו׳ ״ בהכרח לומר שר״ת אך מורה ל„גונח וכוהה״ — הרי גם בתיבת „שמים״ מפרש רש״י (באותו הפּירוש) כמה רמזים בהשי״ן ד„שמים״.

40) בענף יוסף שם, שהגירסא הנכונה הוא אכשו (באל״ף), ו„אך״ הוא ר״ת אכ׳שו אי׳רי.

אי׳יחר און א׳רי, און דער כ״ף — אויף כ׳ישו [39].

און כאָטש אַז דער וואָרט הכישו הויבט זיך אָן מיט אַ ה״א, איז אָבער דער עיקר פון דעם וואָרט — כישו, וואָס איז מרומז אין דעם כ״ף [40]. ע״ד ווי רש״י זאָגט אין פּ׳ בראשית [41], אַז דער שי״ן פון „שמים״ ווייזט אויף אש — כאָטש אש הויבט זיך אָן מיט אַן אל״ף — ווייל דער עיקר וואָס הערט זיך אין „אש״ איז דער שי״ן.

יו״ד. דער פּירוש „שאיחר כו׳ והכי־שו״ איז אָבער בכלל שוועך: פון אַלע לייבן וואָס זיינען געווען פֿאַרן מבול, האָט דער אויבערשטער אַליין אויסגע־קליבן דעם אייביקן ארי (ובת זוגו), אַז דוקא ער מצד זיינע מעלות, זאָל גע־

ראַטעוועט ווערן פון מבול [41]. היינט ווי קומט עס אַז איבער נח"ס פאַרשפּעטיקן מיטן עסן איין מאָל, זאָל אַזאַ אויסדער־וויילטער לייב אים בייסן?! די גאַנצע הצלה פון דעם ארי איז געווען דורך נח'ן; דערצו האָט ער אים געשפּייזט די גאַנצע צייט פון מבול; און אפילו אָט דעם אינציקן מאָל וואָס ער האָט זיך פאַרשפּעטיקט מיט זיין געבן אים עסן, איז דאָך דאָס געווען ניט צוליב דעם וואָס ער איז געווען פאַרנומען מיט זיינע פּריוואַטע זאַכן, נאָר צוליב זיין טרדא און אַרבעט אין דער תיבה [42] — איז ווי קומט עס אַז צוליב דעם זאָל אים דער ארי בייסן?

פאַרענטפערט דאָס רש"י מיטן פסוק „הן צדיק בארץ ישולם", אַז ווען אַ צדיק טוט עפּעס אַמאָל שלא כדבעי אפילו בדקות דדקות, ווערט ער באַשטראָפט „בארץ", דאָ אויף דער וועלט (בכדי אים זאָל ניט פעלן אין זיין שכר אויף יענער וועלט. ובמילא קומט אויס, אַז דאָס וואָס דער ארי האָט אים געביסן איז געווען צוליב זיין, נח"ס טובה) [43].

דער פירוש איז אַבער מוקשה: אמת טאַקע נח'ן האָט געקומט דער „ישולם" — ווי קען אַבער דער ארי אים בייסן — היפך המפורש „ורדו גו' בכל חי' " [44]? אפילו ווען דער בן חמש ווערט ווייסן וואָס רש"י ברענגט שפּעטער [45] אַז דערפאַר וואָס חטאו דור המבול הופקרו לחיות כו', איז עס דאָך אַבער אַ דוחק הכי גדול זאָגן אַזוי אַף נח איש צדיק תמים אין צוליב איחר מזונות? מוז דעריבער רש"י אַנקומען צום פירוש „מטורח הבהמות והחיות".

און וויבאַלד אַז די שווערקייט אין דעם פירוש „שאיחר כו' " איז אַ סך גרעסער ווי דאָס וואָס ס'איז קשה אין דעם פי' „מטורח כו' " (פאַרוואָס דער טורח האָט ניט געווירקט אויך אויף בני נח [46]) — דעריבער שרייבט רש"י דעם פי' „מטורח כו' " פריער, וואָס דייט אַן אַז ער איז דער פירוש העיקרי.

יא. אין פירש"י איז דאָך פאַראַן אויך „יינה של תורה" [47] — איז די הוראה דערפון אין עבודת הוי':

בשעת אַ איד איז זוכה און ווערט אויסגעקליבן צו זיין אַ שליח פון רבי'ן (שאין לו, ח"ו, פני' בזה, כ"א — להפצת היהדות. ואמחז"ל „צדיקים דומין לבור־אן" [48]) אויף שפּייזן די וועלט במזון רוחני, און ער טרעפט אַן גרויסע שוווע־ריקייטן אין זיין אַרבעט, ביז אַז לפעמים פעלט אים אפילו אין דברים המוכרחים

41) ראה פירש"י פרשתנו ו, כ: אותן שדבקו כו' ומאליהם באו.

42) ראה לעיל הערה 35.

43) ומה שרש"י כותב „ועליו נאמר הן צדיק בארץ ישולם" (דלכאורה, בכדי לבאר הטעם מה שהארי הכישו מסמיך שיביא את הכתוב „הן צדיק גו'". אבל מה נוגע לומר שכתוב זה נאמר עליו) — כי אלולי זאת אינו מובן כלל המשך פירש"י בפסוק שלאח"ז „מדת הדין הוא ונהפכה כו' ע"י תפלת הצדיקים (נח)". דלכאורה, בהיותו בתיבה הי' במצב ד„הכישו" שנענש על אשר חטא (עכ"פ — בדקות)?

ולכן מפרש רש"י „ועליו נאמר הן צדיק גו'" — שגם אז כשהכישו הארי הי' צדיק. כי זהו ע"ד שהי' מקטני אמנה (לעיל ז, ז); שאלת אברהם במה אדע (לפי' הא' דרש"י לקמן טו, ו); ותצחק שרה (יח, יב) וכיו"ב — שבכל זה צדיקים הם (ועד — שרש"י אינו מעיר שם מאומה עד"ז). והטעם י"ל בפשטות — כי חטא (בדקות) פעם אחת אפשר אפילו בצדיק. [ובפרט כאן אחרי שהכישו ארי שכבר נענש על חטאו].

44) בראשית א, כח.

45) נח ט, ה.

46) שיש לומר מפני: 1) שהיו צעירים יותר, או (ועיקר) 2) שעיקר האחריות הרי היתה על נח (שהוא נצטווה ע"ז) ועוד י"ל בזה.

47) היום יום ע' כד.

48) ב"ר פס"ז, ח. וש"נ.

לצורך קיום גופו ווי אכילה ושתי' וכדו־מה, וואס קען אים שאטן אין געזונט ר"ל, קען ער ביי זיך קלערן:

פון דעם גופא וואס מ'האט מיר אויס־געקליבן צו זיין דער שליח, איז דאך פארשטאנדיק אז איך האב געוואלדיקע מעלות. איז דאך צוליב דעם אליין וואס איך בין זיך אזוי שטארק משפיל און פארנעם זיך מיט שפייזן די וועלט, ביז צו אזוינע וואס זיינען אין דעם סוג פון „בהמות וחיות" לגבי מיר, האט מען מיר געדארפט געבן גרויס כבוד. איז מילא דעם כבוד — בין איך מוחל. פארוואס קומט מיר אבער איך זאל נאך האבן שוועריקייטן אין מיין ארבעט, ובפרט נאך אז מיר זאל פעלן דורך דעם אין אכילה ושתי' וואס קען ווירקן דעם היפך פון בריאות הגוף, וואס „היות הגוף בריא ושלם מדרכי (עבודת?) השם הוא"[49]. און וויבאלד אזוי — טענה"ט ער — איז מה לי וכו', איך וועל אפלאזן די שליחות און דורך דעם פארשפארן פיל צער און יסורים!

אויף דעם ענטפערט מען אים — כבר הי' לעולמים:

אויף נח'ן זאגט די תורה[50] עדות, אז טראץ דעם וואס ער איז געווען אין א דור פון רשעים (בדורותיו), איז ער געווען א „צדיק תמים". נוסף לזה, איז בזכותו געראטעוועט געווארן די גאנצע וועלט, און ער איז אויסגעקליבן געווארן פון דעם אויבערשטן צו זיין דער שליח צו שפייזן זי. און פונדעסטוועגן איז ער געווען „גונח וכוהה דם"; און וואס האט אים געבראכט דערצו — טורח הבהמות והחיות: אט די הייליקע ארבעט פון שפייזן די וועלט, האט אים געבראכט צו ווערן קראנק, ביז צו שפייזן מיט בלוט ר"ל. און אעפ"כ איז ער ווייטער אנגעגאנגען מיט זיין ארבעט, אין ווייטער איז אן אופן פון „טורח".

און תורה (מלשון הוראה[51]) דערציילט דאס אונז — בכדי מיר זאלן זיך אפלערנען ארבעט דערפון א הוראה בעבודתנו. אז די שליחות וואס איז ארויפגעלייגט געווארן אויף יעדער אידן, מוז ער זי דורכפירן אונטער אלע אומשטענדן. יהי מה — צו דער שליחות האט עס קיין שייכות ניט! ובפרט אז זיינע שוועריקייטן קומען ניט, ת"ל, צו גונח וכו'.

אי איז דאך די קשיא: אויב דער אויבערשטער ווייל ער זאל טאן די שליחות, איז פארוואס מאכט ער אז דער שליח זאל האבן שוועריקייטן? איז דער ענטפער אויף דעם, אז „חנם" איז א סדר פון מצרים[52]. אין קדושה אבער, איז ניטא קיין גרינג, ענינים פון קדושה קומען דוקא דורך יגיעה[53]. איז דאך אדרבה: וואס מער שוועריקייטן ער טרעפט אן אין זיין ארבעט, איז אלץ מער ראי' אז זי איז א גאר הייליקער ענין (און אז זי איז מער נוגע צו אים[54]).

יב. בשעת א איד פועל'ט שוין ביי זיך צו פארטזעצן ווייטער זיין קיום השליחות (ניט קוקנדיק אויף די שווערי־קייטן וואס ער האט דערביי), קען ער דאך עס טאן אין אן אופן פון „גונח", טראכטנדיק: וויבאלד אז תורה זאגט מיר אז איך זאל מיין ארבעט בשום אופן ניט אפלאזן, האב איך „נעבאך" קיין ברירה ניט

49) רמב"ם הל' דיעות רפ"ד. וראה לקו"ש ח"ג ע' 806 הערה 9.

50) ריש פרשתנו. ובפירש"י שם: כ"ש שאילו הי' בדור צדיקים כו'.

51) זח"ג נג, ב.

52) ראה ספרי במדבר יא, ה. פירש"י שם. וראה גם והר שבהערה 53. סדור נו, ד.

53) זח"ב קכח, א. וראה בארוכה לקמן ס"ע 317 ואילך.

54) ראה קונט' העבודה פ"ו (ע' 44). לקו"ש ח"ב ע' 347.

— זאָגט אויף דעם רש"י, אַז דער גאַנצער ענין פון „גונח כו' ", איז נאָר לויטן צווייטן פירוש, וואָס ער איז דער פירוש הטפל. לויטן פי' הראשון והעיקרי אָבער, איז ניטאָ די גאַנצע מציאות פון „גונח". ד. ה. אַז אויך אין דער צייט וועט מצד הגוף ליידט ער יסורים, ר"ל, איז מצד זיך נפש — וואָס זי איז דער עיקר פון דעם מענטשן[55] — קרעכצט ער גאָרניט[56]. אדרבה: ער איז בשמחה גדולה פון דעם וואָס ער האָט זוכה געווען צו טאָן אַזאַ אַרבעט[57], ובמה נחשב הוא די שווערקייט וכו' — לגבי דעם ענין מילוי השליחות[58].

קען מען דאָך מיינען, אַז אַזאַ עבודה נעלית — טאָן דעם אויבערשטנ'ס שלי־חות בשמחה אין דער צייט וועט דאָס איז פאַרבונדן מיט יסורים און עגמ"נ, איז שייך נאָר צו יחידי סגולה — האָט רש"י אַרייגעשטעלט אָט די הוראה אַז ס'איז כלל ניטאָ דער ענין פון גונח כו' (ניט אין פי' וואָס איז געמומען פון מדרש אגדה, נאָר) אין „פשוטו", און פשוטו של מקרא איז דאָך שייך אפילו צו די וואָס זיינען נאָך (ברוחניות) קינדער.

יג. פרעגט אָבער אַ איד אַ קשיא: מילא טאָן די שליחות מיט דער גרעסטער טרחא ביז צו גונח כו', קען ער ביי זיך פּועל'ן: אַ איד איז דאָך אַ קבלת עול־־ניק[59], וועט ער דאָס טאָן מצד קב"ע. אָבער שמחה — דאָרף ער דאָך דאָס פילן — מרגיש זיין, מוז ער דאָך האָבן אַ הסברה וואָס זאָל זיך לייגן אין זיין שכל פון וואָס ער זאָל זיין בשמחה;

וואָלט ער געווען אַ בעל מדריגה נעלית — האָט ער אַ גאָר פשוט'ע הסברה: וויבאַלד אַז דער גוף האָט ניט קיין באַטרעף לגבי דער נשמה, קענען די יסורי הגוף הנבזה ניט שטערן צו דער שמחת הנשמה פון איר מקיים זיין דעם רצון העליון[60]. וויבאַלד ער איז אָבער אַן איש פשוט (וכנ"ל אַז רש"י האָט אַרייגעשטעלט די הוראה אין „פשוטו"), וואָס דער גוף איז ביי אים בפירוש יע תופס מקום, איז בכדי ער זאָל זיין בשמחה, מוז ער האָבן אַזאַ הסברה וואָס זאָל דערנעמען אויך דעם גוף. ובמילא טענה'ט ער: וויבאַלד מצד הגוף איז ער צובראָכן, ער איז „גונח", איז ווי קען ער זיין בשמחה?

אויף דעם זאָגט מען, אַז דעם גאַנצן ענין פון „גונח כו' " לערנט מען אָפּ דערפון וואָס „אך נח" קומט בהמשך צו „וימח את כל היקום" (כנ"ל סעיף ו') און פון דעם לשון „אך נח" (כנ"ל סעיף ג' וה').

יד. בשעת ער טראָכט זיך אַריין אין דעם „וימח גו' " פון אונזער דור, ווי אַ גאָר חשוב'ע טייל וועלט איז אָפּ־געווישט געוואָרן דורכן „מבול" (פון אונזער דור) — אָפּגעווישט בגשמיות (וואָס דאָס איז דאָך נוגע צום גוף); אויך איז ער זיך מתבונן אין דעם „וישאר אך נח", וואָס דער לשון „אך" (אין אַלגעמיין), דריקט אויס אַן ענין של חידוש כנ"ל — אַז דאָס וואָס ער איז געראָטעוועט געוואָרן פון דעם מבול איז עס אַ חידוש, וואָרום ס'איז דאָך ידע אינש בנפשי' ווער ער איז אין אַז כמה גדולים וטובים ממנו זיינען ניט ניצול געוואָרן.

---

55) ראה תניא פל"ב. שעהיוה"א פ"ו (פ, סע"ב). ובכ"מ.

56) כי מכיון שב' הפירושים הם חלקים מתורת אמת, הרי מובן שבפנימיות הענינים אינם סותרים זל"ז.

57) ראה רמב"ם סוף הל' לולב. תניא פכ"ו.

58) להעיר משו"ע או"ח סרפ"ח (בשו"ע אדה"ז — ס"ב): התענית הזה תעניג הוא לו.

59) ד"ה זה היום תש"ד סעיף ב'.

60) תניא פל"א (מ, ב).

איז בשעת ער טראַכט זיך אין דעם אַריין, וועט זיך ביי אים אָפּלייגן אויך מצד הגוף, אַז ער האָט ניט וואָס צו קרעכצן [61], אדרבה: ער דאַרף זיך בשמחה הכי גדולה וואָס דער אויבערשטער האָט אים געראַטעוועט פון „מבול" — וועלן הרבה גדולים וטובים ממנו זיינען דערטרונקען געוואָרן, און דערצו האָט מען אים נאָך מזכה געווען מיט אַזאַ געהויבענער שליחות.

טו. קען מען דאָך מיינען, אַז וויבאַלד אַ איד דאַרף זיין בשמחה אפילו וועלן ער איז גונח, מאַכט ניט אויס אַז זיין הנהגה מיט אַ צווייטן וועט אויך זיין על דרך זה

— אויף דעם קומט די הוראה אין וויטערדיקן פי' פון רש"י „שאיחר מזונות לארי — והכישו": צום צווייטן מוז מען צושטעלן אַלץ אין צייט, אין אויב ניט — באַקומט מען ר"ל אַן עונש.

פון דיר אַליין מאַנט מען אַז אפילו אויף דיינע הכרחיות זאָלסטו פּראַווען „אתכפיא", און ווי דער אַלטער רבי ברענגט אין תניא [62] אַז תלמידי חכמים היו מרעיבים עצמם שתי שעות — אעפ"י שמובן אַז ת"ח האָבן ניט געגעסן קיין מותרות. דעם צווייטן אָבער, מוזטו צושטעלן אַלץ וואָס ער דאַרף (ניט אַריינגייענדיק אין חשבונות צי ס'איז הכרחיות צי מותרות [63]), און בעתו ובזמנו.

אי וואָס דו טענה'סט אַז דו ביסט אַ „צדיק תמים" און „ענער איז בגדר „בהמה וחי'" לגבי דיר, היינט פאַרוואָס זאָלסטו זיך משתדל זיין פאַר יענעם מער ווי פאַר דיר אַליין? — איז שתי תשובות בדבר:

ערשטנס, קענסטו ניט אָפּשאַצן יענעמס מדריגה. עס קען גאָר זיין אַז יענער איז אַן „ארי", אַ „מלך" [64].

און צווייטנס, לו יהי כדברך אַז דו ביסט דער „צדיק", איז דאָך אדרבה: „הן צדיק בארץ ישולם". אַ צדיק, בכדי ער זאָל צוקומען צו עוה"ב (ועד"ז — מדריגות נעלות בעוה"ז, בדוגמת ענין „עולמך תראה בחייך" [65]), מוז אָפּקומען אויף דער וועלט. בנוגע צום צווייטן אָבער, וואָס לדברך איז ער ניט קיין צדיק, קומט דאָך אים כל טוב גשמי.

טז. אין תורה איז דאָך יעדער פרט מדויק. איז דאָס וואָס די צוויי הוראות הנ"ל

— (א) אַז מען דאַרף זיך אַוועקגעבן צו טאָן דעם אויבערשטנס שליחות אויך וועלן מען איז גונח, און אויך דאָן טאָן עס בשמחה, (ב) צושטעלן אַ צווייטן אידן אַלץ וואָס ער דאַרף און בעתו ובזמנו —

שטייען אין די וועגטער „אך נח", וויזט עס, אַז דורכן קיום הוראות הנ"ל וועט זיין דער נח וויי בתחלת וראש (קאָפּ) פון דער גאַנצער סדרה נח נח צוויי מאָל „נייחא דעילאי" און „נייחא דתתאי" [66], ביז מען וועט קומען צו דער מנוחה האמיתית אין דעם „יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים" [67].

(משיחת ש"פ נח תשכ"ח)

---

61) אי"ז סותר למשנת"ל סי"ב שזהו מצד נפש הבהמית — כי הכוונה ב„נפש" שם הוא (גם) לנפש החיונית, שהיא עיקר לגבי הגוף עצמו.

62) פכ"ז (לד, ב). עפ"י שבת יו"ד, א.

63) ראה כתובות סז, ב ורש"י דברים טו, ח: אפילו סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו.

64) ראה פסחים ג, א: עליונים למטה ותחתונים למעלה.

65) ברכות יז, סע"א — ראה תניא פי"ד (כ, א).

66) ב"ר פ"ל, ה. תו"א ח, ג. אור התורה ר"פ נח.

67) סוף מס' תמיד.